

12. De Bruijne M., Van Eeten M. Systems that Should Have Failed: Critical Infrastructure Protection in an Institutionally Fragmented Environment // J. of Contingencies and Crisis Management. – 2007. – 15 (1). – P.18–29.

13. Горбулін В. П. «Гібридна війна» як ключовий інструмент російської геостратегії реваншу // Стратегічні пріоритети. – 2014. – №4 (33). – С.5–11.

14. Рыбка С. В., Кільчицький А. В., Післегін О. М. Кіберпростір, управління інфраструктурою, кібербезпека // Страт. панорама. – 2015. – №1. – С.126–134.

15. Comprehensive Approach as «Sine Qua Non» for Critical Infrastructure Protection / Edt. Čaleta D., Radović V. – IOS Press, 2015. – P.308.

16. Aradau C. Security That Matters: Critical Infrastructure and Objects of Protection // Security Dialogue. – 2010. – 41 (5). – P.491–514.

References

1. Contemporary Security Studies. 3rd ed. / Edt. Collins A. – Oxford, 2013. – 479 p.

2. Zahyst krytychnoyi infrastruktury: problemy ta perspektyvy vprovadzhennya v Ukraini: analit. dop. / D. S. Biriukov, S. I. Kondratov. – K.: NISD, 2012. – 102 s.

3. Koncepcija zahystu krytychnoyi infrastruktury: zb. mizhnar. nauk–prakt. konf. (7–8 lystopada 2013 r., Kyiv – Vyshhorod). – K.: NISD, 2014. – 147 s.

4. Lewis T. G. Critical infrastructure protection in homeland security: defending a networked nation. – Willey and Sons, 2006. – 486 p.

5. Business and Security: Public–Private Sector Relationships in a New Security Environment / Edt. A. Bailes, I. Frommelt. – Oxford University Press, 2004. – 328 p.

6. Filosofskij jenciklopedicheskij slovar'. – M.: Sov. jenciklopedija. Gl. red.: L. F. Il'ich'ov i dr., 1983.

7. Lazari A. European Critical Infrastructure Protection. – Springer, 2014. – 154 p.

8. Rothschild E. What is Security? // Daedalus. – 1995. – 124 (3). – P.53–98.

9. SWD (2013) 318 final: On a new approach to the European Programme for Critical Infrastructure Protection [Elektronnyj resurs]. – Rezhym dostupu: <http://ec.europa.eu/>

10. Protection of critical infrastructures and critical societal functions in Norway [Elektronnyj resurs] // Report NOU 2006:6 submitted to the Ministry of Justice and Police on 05.04.2006. – Rezhym dostupu: <http://www.regjeringen.no/>

11. Brassett J., Vaughan–Williams N., Security and the performative politics of resilience: Critical infrastructure protection and humanitarian emergency preparedness // Security Dialogue. – 2015. – 46 (1). – P.32–50.

12. De Bruijne M., Van Eeten M. Systems that Should Have Failed: Critical Infrastructure Protection in an Institutionally Fragmented Environment // J. of Contingencies and Crisis Management. – 2007. – 15 (1). – P.18–29.

13. Horbulin V. P. «Hibrydna vijna» yak klyuchovoy instrument rosijs'koyi heostrategiyi revanshu // Stratehichni priorytety. – 2014. – №4 (33). – С.5–11.

14. Rybka S. V., Kilchyckyj A. V., Pislehin O. M. Kiberprostir, upravlinnya infrastrukturoyu, kiberbezpeka // Strateh. panorama. – 2015. – №1. – С.126–134.

15. Comprehensive Approach as «Sine Qua Non» for Critical Infrastructure Protection / Edt. Čaleta D., Radović V. – IOS Press, 2015. – P.308.

16. Aradau C. Security That Matters: Critical Infrastructure and Objects of Protection // Security Dialogue. – 2010. – 41 (5). – P.491–514.

Biriukov D. S., cand. tech. sciences, head of sector, National Institute for Strategic Studies (Ukraine, Kyiv), dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Conceptualisation of the critical infrastructure protection within contemporary security studies

This paper discusses the formation of the political science concept of critical infrastructure protection as a way for understanding, explanation and investigation of transformations in the national security system of modern states. The object for which this concept is «a way of understanding» was defined, and the «guiding idea» of this concept was formulated. Within the field of application of this concept there are issues of the operationalization of national interests, balance of interests in the «state–society–business» triangle, politicization (securitization) of security threats.

Keywords: national security, critical infrastructure, concept in political science, applied political research.

Бірюков Д. С., кандидат технічних наук, завідувач сектором, Національний інститут стратегічних досліджень (Україна, Київ), dmytro.biriukov@niss.gov.ua

Концептуалізація захисту критичної інфраструктури в сучасних дослідженнях по питаннях безпеки

Рассматривается вопрос о формировании политологической концепции защиты критической инфраструктуры как способа понимания, объяснения и исследования процессов преобразований в системах обеспечения национальной безопасности современных государств. Определены предмет, для которого данная концепция «способом понимания», сформулирована ее «руководящая идея». В прикладном поле концепции разрабатываются вопросы операционализации национальных интересов, установления баланса интересов в треугольнике «государство–общество–бизнес», политизации (секьюритизации) проблем безопасности и др.

Ключевые слова: национальная безопасность, критическая инфраструктура, политологическая концепция, прикладные политологические исследования.

* * *

УДК 323.1:321.01:316.322(091)

Горло Н. В.,
кандидат історичних наук, доцент, доцент кафедри
політології, Запорізький національний університет
(Україна, Запоріжжя), ngml@rambler.ru

Підходи до типології іредентизму

Мета дослідження полягає у критичному аналізі підходів, запропонованих зарубіжними науковцями для типології іредентизму, та у формуванні нових критеріїв типології. Виокремлення якісних характеристик різноманітних проявів іредентизму дозволяє провести теоретичну типологію, результатом якої є формування ідеальних типів (моделей) іредентизму. Їх розробка сприяє кращому пізнанню явища, адже специфічні риси кожного конкретного прояву іредентизму виступають більш яскраво саме на фоні особливостей всього типу.

Автором запропоновані критерії типології: характер відносин між суб'єктами іредентизму; характер дій, який приписується іншими політичними акторами суб'єктам іредентизму; зміст іредентистських вимог. На основі цих критеріїв виділено такі типи іредентизму: однобічний і взаємний; сепаратистський і експансіоністський; етнотериторіальний і територіальний.

Ключові слова: іредентизм, типологія, типи іредентизму, споріднена держава, іредента.

З огляду на масштаби світової історії іредентизм є відносно молодим політичним явищем, яке виникло у другій половині XIX століття в Італії. Але з того часу він неодмінно здійснює потужний вплив на міжнародні відносини, виконуючи дестабілізуючу роль на світовій політичній арені. Географія іредентизму розширилася, тому що нині різноманітні його прояви спостерігаються у різних кутках світу.

Іредентизм породжений модерною епохою, як, власне, і самі нації та національні держави. Його виникнення обумовлене орієнтацією національних урядів на приведення у відповідність державних кордонів до ареалів розселення етнонаціональних груп, які, як вважається, мають відноситися до однієї нації. Іредентизм – це політичний курс, суб'єктами якого можуть бути держави, політичні партії чи суспільно–політичні рухи, які закликають приєднати до складу однієї держави суміжні території сусідніх держав разом з населенням, яке споріднене за низкою етнокультурних ознак, серед яких культура, мова чи релігія. Проте таке досить універсальне визначення іредентизму у той же час є надто загальним, тому що претендує на всеохоплюючу характеристику цілком відмінних проявів іредентизму. Погляд на історію засвідчує відмінності між італійським іредентизмом, об'єднавчим рухом курдського народу чи експансіоністським іредентизмом Німеччини стосовно Судетської області або Російської Федерації стосовно

Криму. Наявність численних випадків іредентизму актуалізує потребу в узагальненні інформації, що стає основою для розробки типології іредентизму.

Іредентистська проблематика активно досліджується представниками зарубіжних суспільних наук. У працях Т. Амброзіо, Д. Горовіца, Дж. Ландау, Н. Чейзен та ін. проаналізовано сутність іредентизму і його роль у міжнародній політиці. Поряд з цим чимало розвідок спираються на метод кейс–стаді, що дозволяє докладно вивчати досвід окремих країн. Як приклад можна назвати праці Т. Амброзіо і М. Зейдлера (угорський іредентизм), Д. Горані і М. Дупакової (албанський іредентизм), К. Мак і Д. Дж. Берда (камбоджійський іредентизм) та ін. Але попри значний інтерес зарубіжних науковців до іредентистської проблематики питання типології його форм недостатньо розроблене. Існуючі типології спираються на критерії суб'єктів іредентизму (Д. Горовіц, Н. Чейзен) або характеру дій держави, яка проводить політику іредентизму (Р. Бараш, Дж. Ландау). Але з огляду на наявність великої емпіричної бази можна засвідчити недостатність існуючих типологій і необхідність розробки нових, що необхідне для поглиблення знань про іредентизм як досить неоднозначне явище сучасності.

Мета дослідження полягає у критичному аналізі підходів, запропонованих зарубіжними науковцями для типології іредентизму, та у формуванні нових критеріїв типології цього явища. Ключову роль у дослідженні відіграє метод типології, застосування якого виправдане за наявності численних проявів досліджуваного явища, чимало з яких мають схожі риси. Виокремлення якісних характеристик різноманітних проявів іредентизму дозволяє провести теоретичну типологію, результатом якої є ідеальні типи (моделі) іредентизму. Ідеальні типи можуть стати інструментом подальших наукових досліджень, адже специфічні риси кожного конкретного прояву іредентизму виступають більш яскраво саме в контексті особливостей всього типу.

Зарубіжний науковець Дж. Ландау пов'язує іредентизм з політичним курсом держави і виділяє два його різновиди: поміркований, метою якого є захист етнічно спорідненого населення від асиміляції і дискримінації, та радикальний, спрямований на приєднання (анексію) територій, на яких проживають споріднені групи [6]. Правомірність такого підходу до типології іредентизму засвідчує досвід багатьох сучасних держав, які мають співвітчизників за кордоном, але не вдаються до агресивних дій по поверненню територій, на які, як вважають представники радикальних націоналістичних партій, вони мають право. Наприклад, досить поміркований характер на сучасному етапі має румунський іредентизм.

Натомість радикальний варіант передбачає відкрите анексування територій іншої держави. У цьому випадку меншість більш відкрито вимагає, щоб територія її проживання була адміністративно передана до складу іншої держави. Але ці більш екстремальні форми іредентизму відбуваються не досить часто. Історія знає випадки відкритого анексування територій, наприклад, дії німецької влади щодо сусідніх держав, прикордонні території яких були заселені етнічними німцями, або ж російська окупація Криму у 2014 році. Ці дії порушували норми міжнародно-правового законодавства, тому визнаються радикальними. Виникає питання, у яких саме випадках обирається відкрита стратегія щодо анексування

територій. Певні аналогії у діях німецької і російської владних верхівок дають підстави стверджувати, що в обох випадках характерне заперечення існуючого світового порядку, прагнення до реваншу після поразки у масштабних протистояннях (для Німеччини – реванш за поразку у Першій світовій війні, для Росії – втрата позицій після Холодної війни), що підігрівалося досить агресивною військово–стратегічною думкою.

Однак типологія, запропонована Дж. Ландау, не може претендувати на універсальність. З одного боку, поділ іредентизму на поміркований і радикальний варіанти є по суті виділенням чистих, або ідеальних типів, у реальному житті вони досить часто переплітаються, адже поміркований характер може тимчасово замаскувати радикальні цілі. Доцільно навести думку Д. Ягсіоглу про те, що, враховуючи вимоги міжнародно–правової бази, більшість країн, які мають плани або бажання анексувати територію і людей від іншої держави, не явно виявляють їх. Натомість виражають «пристрасний інтерес» до добробуту меншин, яких вони вважають етнічними братами [9]. Небажання здійснювати радикальні дії, очевидно, також можна пояснити тим, що у випадку невдачі громадськість іредентистської держави не пробачить цього політикам, внаслідок чого ті втратять авторитет серед співвітчизників.

Крім того, дану типологію проявів іредентизму можна прийняти за основу у випадку розуміння іредентизму виключно як політичного курсу держави, яка зацікавлена в добробуті споріднених груп. Проте, якщо зважити на те, що іредентизм може ініціюватися спорідненими меншинами, дана типологія не спрацює і необхідні інші підходи.

Д. Горовіц виділяє два варіанти об'єднання політичних акторів, які мають різний статус, і визначає іредентизм і як спробу відокремлення території чи населення однієї держави з метою приєднання до іншої, і як спробу відокремлення території чи населення, що розділені між більш ніж однією державою, з метою подальшого об'єднання їх в єдину новоутворену державу [5, с. 10]. Його підхід базується на критерії статусу учасників іредентизму. Перший варіант є більш поширеним і передбачає наявність одержавленого актора – спорідненої держави і однієї або більше меншин–іредент. У другому випадку суб'єктами іредентизму є групи розділеного народу, жодна з яких не створила власної держави, але всі прагнуть об'єднатися в одному політичному утворенні. Такий іредентизм можна охарактеризувати як «об'єднувчий». С. Сайдман і В. Аурес називають його «курдським стилем» іредентизму [8, с. 1127]. Відмінність між цими видами іредентизму полягає у тому, що у першому варіанті один учасник – іредентистська держава – має більше військових та інших ресурсів, які посилюють вірогідність наближення до мети, натомість курдський приклад демонструє труднощі у реалізації об'єднувчої стратегії.

Російська дослідниця Р. Бараш розробила типологію об'єднувчих рухів, обравши в якості критерію суб'єкта, тобто політичного актора–ініціатора, яким є суспільний рух або іредентистська держава. Суспільний рух може ставити мету створення незалежної держави або входження у склад вже існуючої. Іредентистська держава може переслідувати дві мети, яким відповідають два типи іредентизму: етнічний і історичний. Метою етнічного

іредентизму є відновлення «Великої Батьківщини», що передбачає «збирання» представників етносу з метою створення етнічно гомогенної держави. Ця мета реалізується через пасивні іредентистські вимоги, артикулювання зацікавленості у відокремленості тільки частиною жителів території і представників етнічної групи, яка потенційно відокремлюється [2, с. 49]. Історичний іредентизм спрямований на створення держави на конкретній території, рідше – на основі держави, яку переважно або повністю представляє конкретна етнічна група. Він передбачає «Відновлення Батьківщини», тобто відновлення цілісності території історичного проживання етнічної групи, порушеної об'єктивними обставинами. Засобами реалізації цього виду іредентизму є активні іредентистські вимоги або послідовне вираження іредентистської зацікавленості елітою, яка представляє етнонаціональну групу, а також вимоги змінити існуючий статус території історичного проживання. Ще одна група засобів представлена іредентистським напрямом зовнішньої політики держави або декларуванням відповідних принципів керівництвом іредентистської держави [2, с. 50].

На нашу думку, такий поділ є досить штучним, тому що віднесення різних проявів іредентизму тільки до етнічного виду, метою якого є об'єднання етносу, або тільки до історичного, спрямованого на повернення території проживання групи, не враховує те, що етнічний і територіальний чинники в іредентизмі нерозривно пов'язані, більше того, є взаємообумовленими, адже формування етносу об'єктивно відбувається на певній території, а уявлення про історичну територію етногенезу – невід'ємна складова етнічної ідентичності.

М. Цагараєв поділяє розділені народи на дві групи: «статусно-розділені» і «формально-розділені». Статусно-розділеними є ті народи, етнічна територія яких розділена кордонами двох чи більше держав. Ця група характеризується загостреністю етнополітичних проблем, пов'язаних з питаннями об'єднання етносу, і тенденцією до виникнення тривалих, важковирішуваних етнополітичних конфліктів. Формально-розділеними є народи, етнічна територія проживання яких включена у склад єдиної держави і розділена адміністративними кордонами між двома чи більше її суб'єктами [4, с. 8]. Науковці пов'язують іредентистську стратегію саме зі статусно-розділеними народами, але Ю. Балашов вважає, що іредентистську стратегію можуть формувати й етнічні групи, розділені адміністративними кордонами, наводячи приклад татарського етносу, значна частина якого проживає у Республіці Татарстан і Башкортостані, і ногайців, розділених між Ставропольським краєм, Карачаєво-Черкесією, Чечнею і Інгушетією [1, с. 27, 28]. Адміністративна розділеність, очевидно, характерна більшою мірою для федерацій, де кожен суб'єкт має ознаки державного утворення, а розділеність може сприйматися як проблема внаслідок відірваності частини етносу від управління політичними процесами. На основі підходів М. Цагараєва і Ю. Балашова доцільно виділити зовнішній і внутрішній іредентизм. Зовнішній іредентизм з огляду на перебування споріднених груп у складі різних держав виводить це явище на міжнародну політичну арену, а внутрішній реалізується всередині держави.

Ф. Попов поділяє іредентизм на малий, який розуміється традиційно, як виведення частини території зі

складу однієї держави і наступне приєднання до іншої без формування нового поля влади, і тотальний – політичний рух, направлений на приєднання всієї території суверенної держави до іншої вже існуючої держави, тобто несеціоністська форма іредентизму [3, с. 10, 11]. На нашу думку, тотальний іредентизм – це об'єднання розділених націй, які виступають як самостійні політичні актори, отже, не мають статусу «незвільнених», а тому недоцільно їх об'єднання характеризувати саме як іредентизм, адже реалізується об'єднана уніоністська стратегія рівноправних партнерів. Прикладом уніонізму є об'єднання німецької нації у 1990 році як результат обопільного бажання громадян ФРН і НДР до такого кроку.

Аналіз досвіду іредентизму у різних країнах світу і у різні історичні періоди дозволяє доповнити існуючі типології і виділити ще декілька його різновидів. Критеріями типології виступають: характер відносин між суб'єктами іредентизму; характер дій, який приписується іншими політичними акторами суб'єктам іредентизму; зміст іредентистських вимог.

За характером відносин між суб'єктами іредентизму він може бути однобічним або взаємним. Мова йде про рівень підтримки іредентистських прагнень з боку усіх груп розділеного народу. У випадку однобічного іредентизму ініціатором політичного іредентистського курсу є один учасник, а інший, хоч і інформований про ведення такої політики, не вдається до жодних дій на її підтримку. Але декларування іредентистських гасел, навіть без підтримки з боку іншого учасника, може бути продуманим політичним кроком, покликаним дати політикам певні дивіденди, наприклад, допомогти створити образ «батька нації», який піклується про об'єднання всіх споріднених груп. Взаємний іредентизм передбачає обопільні зусилля обох сторін, а наявність ефекту синергії (спільної дії) значно посилює цей політичний рух, до того ж дозволяє «приписати» іредентизму деякі моральні аргументи, зобразивши прагнення груп розділеного народу до «возз'єднання» в одному політичному організмі як відновлення історичної справедливості. Саме такий обопільний характер мав російський іредентизм у Криму.

Наведені типології можна доповнити ще одним критерієм: за характером дій, який приписується іншими політичними акторами суб'єктам іредентизму, він може класифікуватися як сепаратистський або експансіоністський. Іредентизм, ініційований меншиною-іредентою, має характер сепаратистського руху, який владою поліетнічної держави розцінюється як деструктивне явище і буде всіляко припинятися за допомогою жорстких заходів. Експансіоністський іредентизм представляє собою політичний курс національної держави, яка прагне зібрати в своїх межах усі споріднені групи разом з територіями їх проживання. Сепаратистський і експансіоністський іредентизми можуть бути супутніми один до одного, якщо іредентизм характеризується як взаємний. Ця типологія деякою мірою перегукується з позицією Дж. Ландау, адже радикальний іредентизм за своєю суттю є експансіоністським.

За змістом вимог і наявністю об'єктивних підстав для реалізації політики іредентизму варто розрізняти етнотериторіальний і територіальний різновиди.

Етнотериторіальний іредентизм передбачає приєднання частини території сусідніх держав разом зі спорідненим населенням, яке там проживає і знає

утисків з боку влади. Цей вид іредентизму представлений комбінацією двох чинників – етнічного і територіального. Але сама лише наявність етнічних родичів ще не дає підстави для активного втручання у внутрішньополітичні справи іншої держави, це можливе лише за умови критичного рівня утиску політичних, економічних і інших свобод представників етнічних меншин. У цьому випадку цілком виправданими будуть активні дії щодо захисту таких груп, що може в правових рамках здійснювати зовнішньополітичне відомство.

Нагомість у територіальному іредентизмі етнічний чинник практично відсутній, що є своєрідним парадоксом, який проявляється тоді, коли етнічні родичі вже не проживають на території, яку хоче приєднати іредентистська держава, або ж їх кількість вкрай мала, але в обґрунтуванні іредентистської політики велику роль відіграє пам'ять про володіння територіями у минулому. Д. Горовіц і Д. Ягсиоглу [5; 9] для ілюстрування такого різновиду наводять приклад Аргентини, яка має територіальні претензії до Великобританії з приводу Фолклендських островів. І хоч у цьому випадку відсутнє споріднене населення, яке потребує захисту, все ж можна визнати існування такого типу іредентизму, якщо іредентистська держава дійсно розглядає деяку територію як «незвільнену», адже у перекладі з італійської мови *terre irredente* – «незвільнені землі». Доцільно звернути увагу на двозначність самого поняття «іредента», на чому наголосив казахський дослідник Г. Кім. Він зазначив, що іредента – це і область під політичною юрисдикцією однієї нації, яка пов'язана культурними, історичними чи етнічними зв'язками з іншою нацією, і етнічна меншість, яка компактно і протягом тривалого історичного періоду проживає в прикордонній зоні сусідньої держави [7, с. 87]. Отже, територіальний іредентизм передбачає розширення держави через включення до її складу територій, які були втрачені в результаті захоплення іншими державами. Прагнення до повернення територій у багатьох випадках спирається на великодержавницьку ідею.

Таким чином, типологія іредентизму є важливим науковим завданням, яке має як теоретичне, так і практичне значення, оскільки забезпечує краще розуміння природи і специфіки даного явища, що у свою чергу дозволяє всебічно аналізувати нові його прояви і адекватно оцінювати їх вплив на політичні процеси. Враховуючи надбання зарубіжних науковців у питанні типології іредентизму, було запропоновано низку інших критеріїв, які дозволили виділити окремі типи іредентизму: 1) односторонній і взаємний; 2) сепаратистський і експансіоністський; 3) етнотериторіальний і територіальний. Типологія іредентизму має сприяти пошуку ефективних заходів, які дозволять попередити його деструктивний вплив на політичні процеси або вирішити проблему функціонування розділених народів іншими, прийнятними з позицій міжнародного права, засобами.

Список використаних джерел

1. Балашов Ю. А. Проблемы разделенных народов и варианты их решения в международно-политическом континууме: автореф. дисс... д.полит.н.: 23.00.02: политические институты, этнополитическая конфликтология, национальные и политические процессы и технологии. – Нижний Новгород, 2008. – 64 с.
2. Бараш Р. Явление разделённых этнонациональных групп: политологический анализ [Электронный ресурс] / Р. Бараш. – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – Режим доступа: http://www.isras.ru/files/File/Publication/Barash_kniga.pdf

3. Попов Ф. А. География сепаратизма в современном мире: автореф. дисс... канд. геогр. наук. Специальность: 25.00.24 – Экономическая, социальная, политическая и рекреационная география / Московский государственный университет. – М., 2010. – 24 с.

4. Цагараев М. Этнополитические проблемы разделённых народов: политико-правовые основы их регулирования (на примере осетинского народа): автореф. дисс... к.полит.н. – М., 2009. – 27 с.

5. Horowitz D. L. Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections (Chapter 1) / D. L. Horowitz // Irredentism and International Politics / N. Chazan (ed.). – Boulder, CO: Lynne Rienner Publ., 1991. – P.9–22.

6. Landau J. M. Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation / J. M. Landau. – Bloomington: Indiana University Press, 1995. – 275 p.

7. Kim G. Irredentism in Disputed Territories and Its Influence on the Border Conflicts and Wars / German Kim // The Journal of Territorial and Maritime Studies. – 2016. – Volume 3, Number 1 (January). – P.87–101.

8. Saideman S. M. Determining the Causes of Irredentism: Logit Analyses of Minorities of Risk Data from the 1980s and 1990s / S. M. Saideman, Y. R. Ayres // The Journal of Politics. – 2000. – Vol.62, №4. – P.1126–1144.

9. Yagcioglu D. Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism [Electronic resource] / D. Yagcioglu. – Regime to access: http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism

References

1. Balashov Ju. A. Problemy razdelenykh narodov i varianty ih resheniya v mezhdunarodno-politicheskom kontinuumе: avtoref. diss... d.polit.n.: 23.00.02: politicheskie instituty, jetnopoliticheskaja konfliktologija, nacional'nye i politicheskie processy i tehnologii. – Nizhnij Novgorod, 2008. – 64 s.

2. Barash R. Javlenie razdeljnykh jetnacional'nyh grupp: politologicheskij analiz [Elektronnyj resurs] / R. Barash. – Saarbrücken: LAP LAMBERT Academic Publishing, 2010. – Rezhim dostupa: http://www.isras.ru/files/File/Publication/Barash_kniga.pdf

3. Popov F. A. Geografija secessionizma v sovremennom mire: avtoref. diss... kand. geogr. nauk. Special'nost': 25.00.24 – Jekonomicheskaja, social'naja, politicheskaja i rekreacionnaja geografija / Moskovskij gosudarstvennyj universitet. – M., 2010. – 24 s.

4. Cagaraev M. Jetnopoliticheskie problemy razdeljnykh narodov: politiko-pravovye osnovy ih regulirovanija (na primere osetinskogo naroda): avtoref. diss... k.polit.n. – M., 2009. – 27 s.

5. Horowitz D. L. Irredentas and Secessions: Adjacent Phenomena, Neglected Connections (Chapter 1) / D. L. Horowitz // Irredentism and International Politics / N. Chazan (ed.). – Boulder, CO: Lynne Rienner Publ., 1991. – P.9–22.

6. Landau J. M. Pan-Turkism: From Irredentism to Cooperation. – Bloomington: Indiana University Press, 1995. – 275 p.

7. Kim G. Irredentism in Disputed Territories and Its Influence on the Border Conflicts and Wars // The Journal of Territorial and Maritime Studies. – 2016. – Volume 3, Number 1 (January). – P.87–101.

8. Saideman S. M. Determining the Causes of Irredentism: Logit Analyses of Minorities of Risk Data from the 1980s and 1990s / S. M. Saideman, Y. R. Ayres // The Journal of Politics. – 2000. – Vol.62, №4. – P.1126–1144.

9. Yagcioglu D. Irredentism: An Inevitable Tendency of Ethnic Nationalism [Electronic resource] / D. Yagcioglu. – Regime to access: http://www.academia.edu/1029408/Irredentism_An_Inevitable_Tendency_of_Ethnic_Nationalism

Gorlo N. V., Ph.D. in History, associate professor of the Department of Political Sciences, Zaporizhzhya National University (Ukraine, Zaporizhzhya), ngml@rambler.ru

Approaches to the typology of irredentism

The purpose of the research is the critical analysis of the approaches proposed by foreign scientists for the typology of irredentism, and the formation of new criteria for it. The distinguishing of quality characteristics of different cases of irredentism allows to create a theoretical typology, which results in the formation of ideal types (models) of irredentism. The development of idealized types promotes better understanding of phenomenon, while the specific features of each particular case of irredentism are more clearly outlined against features shared by all.

The author proposes following criteria for the typology: the type of relationship between the subjects of irredentism; the nature of the actions, which is attributed to other political actors of irredentism; the content of irredentist claims. Based on the criteria we identify the following types of irredentism: unilateral and reciprocal; separatist and expansionist; ethno-territorial and territorial.

Keywords: irredentism, typology, types of irredentism, kin-state, irredenta.

Горло Н. В., кандидат исторических наук, доцент, доцент кафедры политологии, Запорожский национальный университет (Украина, Запорожье), ngml@ Rambler.ru

Підходи к типологии ирредентизма

Цель исследования состоит в критическом анализе подходов, предложенных зарубежными учёными для типологии ирредентизма, и в формировании новых критериев типологии. Выделение качественных характеристик разнообразных проявлений ирредентизма позволяет осуществить теоретическую типологию, результатом которой является формирование идеальных типов (моделей) ирредентизма. Их разработка способствует лучшему познанию явления, ведь специфика каждого конкретного проявления ирредентизма выступает более ярко именно на фоне особенностей всего типа.

Автором предложены критерии типологии: инициатор ирредентистских требований; характер отношений между субъектами ирредентизма; характер действий, который приписывается другими политическими акторами субъектам ирредентизма; содержание ирредентистских требований. На основе этих критериев выделены такие типы ирредентизма: односторонний и взаимный; сепаратистский и экспансионистский; этнотерриториальный и территориальный.

Ключевые слова: ирредентизм, типология, типы ирредентизма, родственное государство, ирредента.

* * *

УДК 32.019.51

Карчевський М. В., доктор юридичних наук, професор кафедри кримінального права, Луганський державний університет внутрішніх справ ім. Е. О. Дідоренка (Україна, Суми), comcriminal@gmail.com

Карчевська О. В., кандидат політичних наук, доцент, доцент кафедри політології та міжнародних відносин, Східноукраїнський національний університет ім. Володимира Даля (Україна, Северодонецьк), politolog@yandex.ru

СОЦІАЛЬНІ ТЕОРЕМИ ЯК КОНЦЕПТУАЛЬНА ОСНОВА НАЦІОНАЛЬНОГО ДІАЛОГУ

Пропонуються соціальні теореми, які достатньо повно описують події, що відбулися в Україні протягом 2014–2015 років та надають можливість обґрунтованого прогнозування її побудови реалістичних стратегій подолання кризових тенденцій.

Теорема про політичну імітацію. Політична боротьба, що здійснюється головним чином шляхом імітації, міфологізації свідомості електорату завжди приводить до соціальних конфліктів. Міцність соціальних конфліктів під час руйнації політичних міфів прямо пропорційна тривалості їх використання та інтенсивності формування.

Теорема про суб'єктно-об'єктну трансформацію. В умовах глобалізації світових суспільно-політичних процесів, відсутність або значна обмеженість дієвих інститутів громадянського суспільства створює небезпеку суб'єктно-об'єктної трансформації громади. У такому випадку громада стає лише номінальним суб'єктом певних прав, але фактично перетворюється на об'єкт відносин інших учасників політичного процесу.

Застосування даних теорем для аналізу сучасного стану речей дозволяє зробити наступний висновок: широке використання політичної імітації разом з недостатнім рівнем інституціоналізації національного громадянського суспільства створюють небезпеку соціального конфлікту, який, в умовах сучасних викликів глобалізації, може привести до суб'єктно-об'єктної трансформації української громади.

Мінімізація означеної небезпеки передбачає два головні напрями діяльності: по-перше, зменшення рівня використання імітаційних складових у всіх сферах суспільного буття; по-друге, створення та розширення сфери використання дієвої комунікації між громадою та владою через систему інститутів громадянського суспільства.

На основі означеного пропонується концептуальне бачення національного діалогу.

Ключові слова: Україна, соціальний конфлікт, імітація, громадянське суспільство, соціальна теорема, національний діалог.

2014–2015 роки для України стали найважчими за всю історію її незалежності. Демократичні здобутки, які були визнані аналітиками-скептиками, сьогодні майже втрачені. Навіть, позаблоковий статус, який мав би захистити українців – не спрацював. Можна звинувачувати в усьому зовнішнього ворога, проте це

не стабілізує політичну систему України, не додасть їй можливості виходу з кризи. Події, що відбуваються в нашій країні пред'являють підвищені вимоги до наукової рефлексії. Затребуваним є формулювання обґрунтованих соціальних прогнозів, саме на їх основі можлива побудова реалістичних стратегій подолання кризових тенденцій.

У даній роботі ми спробуємо сформулювати положення, які достатньо повно описують події, що відбулися та надають можливість обґрунтованого прогнозування. Ці положення будемо називати *соціальними теоремами*. Загальновідомо, що у математиці теорема представляє собою твердження, для якого в теорії, що розглядається, існує доказ. Такий доказ базується на аксіомах, які приймаються істинними без всяких доказів або обґрунтувань. Суворе застосування подібного підходу в межах соціально-гуманітарних наук є обмеженим через мультипарадигмальність відповідного наукового дискурсу. Разом з цим, формулювання положень, які ґрунтуються на достатньо доведених та практично загально визнаних результатах наукової розробки соціальних проблем є методологічно допустимим.

Отже, на нашу думку ключовими соціальними теоремами, які дозволяють описати сучасний стан речей є наступні:

1. Теорема про політичну імітацію. Політична боротьба, що здійснюється головним чином шляхом імітації, міфологізації свідомості електорату завжди приводить до соціальних конфліктів. Міцність соціальних конфліктів під час руйнації політичних міфів прямо пропорційна тривалості їх використання та інтенсивності формування.

2. Теорема про суб'єктно-об'єктну трансформацію. В умовах глобалізації світових суспільно-політичних процесів, відсутність або значна обмеженість дієвих інститутів громадянського суспільства створює небезпеку суб'єктно-об'єктної трансформації громади. У такому випадку громада стає лише номінальним суб'єктом певних прав, але фактично перетворюється на об'єкт відносин інших учасників політичного процесу.

Варто зазначити, що питання імітаційних складових політичного процесу, а також проблематика громадянського суспільства й глобалізаційних процесів є достатньо дослідженими. Так звані «квазідемократії» досліджували Ларрі Даймонд [10], Філіп К. Шмиттер [12], Фарид Закарія [11], Гільермо О'Донелл [13], Томас Каротерз [9]. Отримані важливі наукові результати, запропоновано класифікації «квазідемократій», встановлено умови та причини їх формування і т.д. Загалом дослідники констатують, що в багатьох країнах склалися режими, які відтворюють інституційний дизайн західних демократій, але наповнюють його принципово іншим змістом, «... формальные демократические процедуры могут исполнять роль фасада, за которым скрываются авторитарные практики» [14, с. 105].

Громадянське суспільство було предметом дослідження багатьох науковців. У контексті сучасного етапу дослідженню концепції громадянського суспільства приділяють увагу Дж. Александер, А. Арато, Ю. Габермас, Е. Геллнер, Е. Гідденс, Р. Дарендорф, Дж. Кін, Дж. Коен та інші. Значний внесок у розробку концепту інституціоналізації громадянського суспільства в рамках сучасного підходу зробили вітчизняні науковці. Загально-теоретичні проблеми розвитку громадянського суспіль-